१शारिवोत्पन्नौ भावप्र० २गोपजातिस्त्रियां "गोपवधूटी दुकूलचौराय" भाषा०। "प्रकृतिमगमत् किल यस्य गोपवध्वः" भाग०१।८।२८। अत्र सुकुटः वधूशब्दस्य वर्ग्यवादित्वमाह स च वन्नात्वविद्यमेति वन्धधातोरुप्रत्ययेन निष्पन्नत्वादिति। वस्तुतः अप्रत्ययस्याकित्त्वाल्लोपाभावप्रसङ्गः। किन्तु "वहोधव" इत्या० अप्रत्यये धत्वान्तादेशेन सिद्धत्वेन अन्तस्थवादित्वमेव न्यायः।

गोपभद्र न० गोपे भद्रमिव। १शालूके शब्दर० गोपे भद्रा। २काश्मीरीद्वन्द्वस्त्री राजनि०। संज्ञायां कन्। ३गन्धारीद्वन्द्वे रत्नमाला शालूकादीनां गोपप्रियत्वात् तथात्वम्।

गोपरस पु० गां जलं पिबति पा—क गोपः रसोऽस्य। बौद्धे शब्दरत्ना०।

गोपराष्ट्र पु० ब०व०गोपप्रधानाः राष्ट्राः शा०त०। भारतवर्षस्थे आभीरप्रधाने जनपदभेदे। "अत ऊर्द्ध्वं जनपदान्निबोध गदतो मम" इत्युपक्रमे "अश्मकाः पांशुराष्ट्राश्च गोपराष्ट्राः करीतयः" भा० आ० ९अ०।

गोपरिचर्य्या स्त्री ६त०। गोसेवायां तत् प्रकारो हेमा०दा० उक्तजलादौ ब्रह्मपुराणे

"वन्दनीयाश्च पूज्याश्च गावः सेव्यास्तु नित्यशः। तथा। "नवाङ्गोष्ठे स्थितानान्तु यः करोति प्रदक्षिणम्। प्रदक्षिणीकृतं तेन जगत् सदसदात्मकम्।" विष्णुः "गावः पवित्रा माङ्गल्या गवि लोकाः प्रतिष्ठिताः। गावो वितन्वते यज्ञान् गावः सर्वाघसूदनाः। गोमूत्रं गोमयं सर्पिः क्षीरं दधि च रोचना। षडङ्गमेतत्परमं माङ्गल्यं सर्वदा गवाम्। पञ्चगव्यं गवां पुण्यं सर्वाघविनिसूदनम्। गवां कण्डूयनञ्चैव सर्वकल्मषनाशनम्। गवां ग्रासप्रदानेन स्वर्गलोके महीयते।" पद्मपुराणे "सदा गावः प्रयत्नास्तु मन्त्रेणानेन पार्थिव!। नमो गोभ्यः श्रीमतीभ्यः सौरभेयीभ्य एव च। नमो ब्रह्मसुताभ्यश्च भूयो भूयो नमो नमः। मन्त्रस्य स्मरणादेव गोदानफलमाप्नुयात्"। आदित्यपुराणे "लवणं च यथाशक्त्या गवां यो वै ददेत् तु। तेषां पुण्यकृतां लोका, गवां लोकं व्रजन्ति ते। योऽयं भक्त्या किञ्चिदप्राप्य दद्याद्गोभ्यो नित्यं गोव्रती सत्यवादी। शान्तो वृद्धो गोसहस्रस्य पुण्यं संवत्सरेणाप्नुयाद्भैमीसः"। देवीपुराणे "गोपालको गवां गोष्ठे यस्तु धूमं न कारयेत्। मक्षिकाक्षीणनरके मक्षिकाभिः स भक्ष्यते। अतएवमान्त गां यस्तु दमित्वा पिबते नरः। वाहिताऽस्याश्चिरं तिष्ठेत् क्षुधार्त्तो वै नराधमः"। महाभारते "गोकुलस्य तृषार्त्तस्य जलान्ते वसुधाधिप!। उत्पादयति यो विघ्नं तमाहुर्ब्रह्मघातकम्। कृत्वा गवार्थे शरणं शीत-वात-चयं महत्। आसन्नमन्वारयति कुलं भरतसत्तम!"। ब्रह्मपुराणे "सदोषा गौर्गृहे जाता परिपाल्या सदा स्वयम्। दुःशीलोऽपि द्विजः पूज्यो न तु शूद्रः सुसंयतः। अनाथानां गवां यत्नात्कार्यस्तु शिशिरे मठः। पुण्यार्थं यत्र दीयन्ते तृण-तोये-स्वनानि च"। हारीतः "द्वौ मासौ पाययेद्दुग्धं तृतीये द्विलनं दुहेत्। चतुर्थे त्रिलनञ्चैव यथान्यायं यथा बलम्"। ब्रह्मपुराणे "आषाढामाश्वयुज्याञ्च पौष्यां माघ्यां च सर्वदा। न गृह्णीयाद्गवां क्षीरं सर्वं वत्साय निक्षिपेत्। न वत्सान्वाहयेच्चैव न गां भारेण पीडयेत्। युगादिषु युगान्तेषु षडशीतिमुखेषु च। दक्षिणोत्तरगे सूर्ये तथा विषुवतोर्द्वयोः। संक्रान्तिषु च सर्वासु ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः। पञ्चदश्याञ्चतुर्दश्यां द्वादश्यामष्टमीषु च। उपचारो गवां कार्यो मासि मासि यथाक्रमम्। लवणस्य तु चत्वारि पलान्यष्टौ घृतस्य च। परकीयस्य दुग्धस्य तथा देयानि षोडश। द्वात्रिंशत् शीतलस्यापि जलस्य च पलानि च। आदौ विचार्य पयसः परिमाणं बलं दधि। आकस्मिकन्तु दातव्यं पुण्यार्थन्तु गवाह्निकम्। प्रभाते लवणं यत्र दीयते च ततो जलम्। ततस्तृणानि भोज्यञ्च मेघ्यं मांसवर्जितम्। निशि दीपः सतन्त्रीको दिव्या पौराणिकी कथा। एवं कृते गृहीं पूर्णां रत्नैर्दत्त्वा भवेत् फलम्। गोप्रदानात्तु यत्पुण्यं गवां संरक्षणाद्भवेत्। मनुष्यैस्तृणतोयादीर्गावः पाल्याः प्रयत्नतः। देवाः पूज्याश्च मेध्याश्च प्रतिपाल्याश्च सर्वदा"। तथा "तृणोदकाढ्येषु वनेषु मत्ताः क्रीडन्तु गावः सहसाः सवत्साः। क्षीरं प्रसुञ्चन्तु सुखं स्वपन्तु शीतातपव्याधिभयैर्विमुक्ताः। इमं मन्त्रं स शुद्धात्मा जपेन्नित्यं समाहितः। गच्छन् तिष्ठन् जपन् जिघ्रन् भुञ्जन् क्रीडन् सस्तृजन्। महाभयेषु सर्वेषु समेषु विषमेषु च। प्रयाणकाले च तथा श्रोतव्यमभयप्रदम्"। तथा "घासग्रासादिकं देयं निशि दीपः सुभास्वरः। इतिहासपुराणानां व्याख्यानं सोपवीणनम्। अनस्तुष्टैर्यथाशक्त्या परिचर्या यथाक्रमम्। ताडनाक्रोशखेदाश्च स्वप्नेऽपि न कदाचन। तासां मूत्रपुरीषे तु नोद्वेगः